

Örnefnin í Eyrarsveit

Örnefnalýsingar úr Eyrarsveit sem varðveittar eru í Örnefnastofnun Íslands eru að stofni til eftir Þorleif J. Jóhannesson í Stykkishólmi. Handrit hans er á 74 blöðum í A 4-broti, og er líklega skrifað 1933-34, eða -35, skv. tveimur bréfum sem varðveitt eru með skránum; annað er dagsett 7. október 1933 og hitt 17. febrúar 1934. Sérstakt handrit er að lýsingu jarðanna Krossness og Grundar og annað um „Fornar tóftir í Lá í Eyrarsveit“. Þorleifur var fæddur 1878 í Dagverðarnesseli á Skarðsströnd í Dalasýslu en fluttist árgamall í Stykkishólm. Hann var lengi sjómaður, verkamaður í Stykkishólmi og barnakennari í Helgafellssveit 1905-07. Hann vann sem verkstjóri hjá Sæmundi kaupmanni Halldórssyni á árunum 1905-30 og síðan við byggingu og starfrækslu spítalans í Hólminum. Hann lagði einnig stund á þjóðleg fræði, safnaði fornminjum fyrir Þjóðminjasafnið og rannsakaði sögustaði með þjóðminjaverði auk þess að annast örnefnasöfnun. Hann hélt dagbækur um áratugi sem eru varðveittar í Amtsbókasafninu í Stykkishólmi. Hann lést 1944.

Fróðlegt er að lesa bréf það sem Þorleifur skrifaði Matthíasi Þórðarsyni þjóðminjaverði 7. október 1933. Hann skrifar m.a.:

„Yður mun, að vonum, vera farið að þykja langur tími sem jeg hefi ekki látið til mín heyra. Jeg þakka peninga sem þjer senduð mjer. Jeg hefi nú reynt að vinna fyrir eitthvað af þeim. Í sumar fór jeg um Miklaholtshrepp fyrir utan Straumfjarðará, Staðarsveit, Eyrarsveit og Fróðárhrepp. ... Á þessu svæði skrifaði jeg upp örnefni á öllum bæjum sem jeg gat fengið upplýsingar á. ... Síðan að jeg kom heim hefi jeg verið í vinnu og því gengur mjer seint að hreinskrifa. Sendi yður nú örnefnalýsingu á Grund í Eyrarsveit, væri gott að fá að vita hvernig yður líkar hún. Um leið og jeg skrifaði örnefnin reyndi jeg að fá að vita um dagsmörk, á mörgum bæjum eru þau nú þegar glötuð, víða benda örnefni til um sum þeirra. Einnig grófst jeg eftir sögusögnum viðvíkjandi örnefnum, álagablettum o.þ.h.

...

Mjer þætti vænt um ef dragast mætti að senda örnefnalýsingarnar fram í desember því þetta er allmikið safn, en eins og jeg gat um, er jeg fremur latur á kvöldin, eftir grjótvinnuna á daginn.

...

Jeg keypti kort herforingjaráðsins yfir mest allt Snæfellsnes og hefi bætt á það mörgum nöfnum og geri þegar jeg næ í menn sem kunnugir eru á því og því svæði, hefi gert það á þann hátt, að draga strik frá þeim stað á kortinu út á spássíuna og ritað nafnið þar. Einnig þar sem nöfnin hafa verið röng, sem eru nokkur, eða sett á ranga staði, þá hefi haft sömu aðferð, ritað rjettu nöfnin á spássíuna en dregið yfir hin." (*Eftir ljósriti í Örnefnastofnun.*)

Skrár Þorleifs voru endurbættar og hreinritaðar á Örnefnastofnun. Stafrófsskrár hafa verið gerðar við skrárnar til að auðvelda aðgang að örnefnunum. Kort Þorleifs eru a.m.k. að einhverjum hluta varðveitt í Örnefnastofnun. Hann birti örnefnaskrár sínar ekki á prenti en ýmsar greinar birti hann um fornleifarannsóknir sínar í Árbók fornleifafélagsins.

Líklegt er að búið sé að ná saman meginþorra örnefna í Eyrarsveit, en ýmislegt getur þó leynst ennþá. Mikilvægt er að ná til elstu heimildamanna sem staðkunnugir eru og geta þá enn einhver örnefni bæst við það sem hér er birt. Einnig er mikilvægt að skrá ný örnefni, sem orðið hafa til á síðari tímum. Það geta verið nöfn á túnum eða öðrum landskikum og nöfn sem tengjast atvinnulífi eða atburðum á staðnum. Það er von okkar að með þessari birtingu á heimasíðunni sem er fyrsta „útgáfa“ af þessu tagi af örnefnaskrá hér á landi, verði örnefnaforðinn kunnari almenningi en áður og með henni vakni áhugi á að bæta um betur við söfnun og skráningu og nákvæma staðsetningu svo að unnt verði að varðveita hann sem réttastan um ókomna tíð.

Svavar Sigmundsson